

Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan toimintakertomus vuodelta 2016

1. Tutkimuseettisen toimikunnan toimintaperiaatteet Itä-Suomen yliopistossa

Itä-Suomen yliopisto (UEF) on sitoutunut valtakunnallisen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisiin periaatteisiin. Yliopistoon perustettiin akateemisen rehtorin päätöksellä 7.1.2010 Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettinen toimikunta.

Toimikunnan pääasiallisena tehtävänä on Itä-Suomen yliopistossa toteutettavien ihmisiin kohdistuvien ei-lääketieteellisten ja tarvittaessa myös muiden tutkimusten ennakkoarviointi, tutkimuseettisen koulutuksen järjestäminen ja ohjeistusten laatiminen, asiantuntijaelimenä toimiminen mahdollisissa tutkimuseettisissä ongelmatilanteissa, tutkimuseettisen keskustelun ylläpitäminen yliopistossa sekä kansallisen tutkimuseettisen ohjeistuksen valmistelun seuraaminen ja siihen osallistuminen.

2. Toimikunnan kokoonpano, kokoukset, pöytäkirjat ja muistiot

Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisessä toimikunnassa ovat yliopiston neljä tiedekuntaa sekä ylioppilaskunta. Vuoden 2016 aikana toimikunnan jäseniä ovat olleet:

professori Risto Turunen (pj), filosofinen tiedekunta

professori Kirsi Honkalampi, filosofinen tiedekunta

professori Pasi Karjalainen, luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunta

professori Eeva-Stiina Tuittila, luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunta

professori Kirsi Vähäkangas (varapj), terveystieteiden tiedekunta

yliopistonlehtori Sari Voutilainen, terveystieteiden tiedekunta

professori Vilma Hänninen, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

yliopisto-opettaja Mia Kilpeläinen, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

opiskelija Antti-Pekka Elomaa

opiskelija Annakaisa Tirronen

Toimikunta on nimetty kolmeksi vuodeksi 1.1.2015-31.12.2017

Toimikunnan sihteerinä on toiminut amanuenssi Kaisu Kortelainen filosofisen tiedekunnan hallintopalvelukeskuksesta.

20.4.2017

Vuoden 2016 aikana tutkimuseettinen toimikunta kokoontui kuukausittain heinäkuuta lukuun ottamatta. Kokoukset on järjestetty videokokouksina. Toimikunta on jatkanut kokousta sähköpostikokouksena yhden kerran varsinaisen kokousajan päätyttyä. Lisäksi toimikunta järjesti yhden koko päivän kestäväen suunnittelupäivän 9.6.2016 Kuopion kampuksella.

Käsiteltävien asioiden julkisuudesta toimikunta on noudattanut 13.5.2011 alkaen seuraavia periaatteita:

- Kokousten pöytäkirjat ovat julkisia.
- Pöytäkirjoissa mainitaan tutkimussuunnitelmista haettujen eettisten ennakoarviointien hakijat ja lausunnon lopputulos yleisellä tasolla.
- Pöytäkirjat tallennetaan Dynasty-arkistointijärjestelmään.

Kokouksista laaditaan myös muistiot, joka sisältävät tarkemmat tiedot toimikunnan kommenteista ja korjauspyynnöistä perusteluineen. Jos hakemus palautetaan uudelleen valmisteltavaksi, hakijalle lähetetään hänen omaa hakemustaan koskeva muistion ote. Muistiot on arkistoitu vain toimikunnan käyttöön, eivätkä ole julkisia. Rajaamalla tutkimushankkeiden julkisuutta eettisen ennakoarvioinnin vaiheessa toimikunta suojelee hankkeita mahdolliselta tutkimusideoiden anastamiselta. Rajoitusta pidetään voimassa, kunnes tutkimus on käynnistynyt ja tutkija ja/tai tutkimusryhmä on hankkeen julkistanut.

Mikäli toimikunnan kokouksiin on tulostettu asiakirjoja, puheenjohtaja ja sihteeri huolehtivat, että ne kaikki kokouksen päätteeksi tuhotaan.

Hakemusasiakirjojen, pöytäkirjojen ja muistioiden alkuperäiset paperikappaleet ovat toimikunnan sihteerin hallussa lukolliseen tilaan arkistoituina. Kun asian käsittelystä on kulunut kolme vuotta, dokumentit arkistoidaan yliopiston keskusarkistoon.

Toimikunnalla on käytössä yliopiston järjestämä ja hallinnoima suljettu TeamPlace kansio, jonne vain toimikunnan jäsenillä on pääsy. Kaikki kokousasiakirjat on tallennettu kyseiselle alustalle.

3. Toimikunnan käsittelemät lausuntopyyntöt, ennakoarviot ja muut lausunnot vuonna 2016

Vuoden 2016 aikana Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettinen toimikunta on suorittanut hakemuksesta 39 tutkimuksen eettistä ennakoarviointia ja kirjoittanut 18 tutkimukselle puoltavan lausunnon. Kahdelle hakemukselle ei katsottu tarpeelliseksi tehdä eettistä ennakoarviointia. Käsitellyistä hakemuksista yhden tutkimushankkeen eettinen ennakoarviointipyyntö oli esitetty toimikunnalle vuonna 2015, mutta hakemuksen lausunto annettiin 2016.

20.4.2017

Lausuntopyyntöjen tieteenalat:

hoitotiede	20
kansanterveystiede	3
farmasia	2
psykologia	6
sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinto	4
kulttuurintutkimus	4
sosiaalityö	2

Lausuntopyyntöjen perusteet:

Julkaisija/rahoittaja/organisaatio edellyttää	31
Muu TENK:n suositus	10

Toimikunta on arvioinut pro gradujen tutkimussuunnitelmia ainoastaan tapauksissa, jolloin kyseisestä tutkimuksesta on ollut tavoitteena laatia julkaisu osana laajempaa tutkimushanketta ja suunniteltu julkaisufoorumi on edellyttänyt julkaisemisen ehdoksi eettisen ennakoarvioinnin.

Käsittelyn tulos:

Myönteinen lausunto ilman lisähuomautuksia	7
Myönteinen lausunto teknisten korjausten jälkeen, puheenjohtaja, esittelijä ja sihteeri tarkastavat korjaukset	11
Lausuntopyyntö palautettu hakijalle korjattavaksi uusintakäsittelyä varten	18
Lausunnon antamiselle ei ollut perusteita	2

Vuoden 2016 lopussa viiden hakemuksen käsittely oli kesken.

Toimikunta laati yliopiston johtavan lakimiehen Petri Rintamäen tehtäväksi annosta yliopiston opetuksen ja opiskelun eettiset ohjeet. Akateeminen rehtori vahvisti toimikunnan laatimat ohjeet ja ne tulivat voimaan 1.1.2016.

20.4.2017

4. Käsitellyistä eettisistä ennakoarvioinneista tehtyjä erityisiä huomioita

Tutkimuseettisen ennakoarvioinnin kannalta yleisimpien puutteiden välttämiseksi toimikunta suosittaa erityisen huomion kiinnittämistä seuraaviin seikkoihin:

Tutkimussuunnitelman tulee olla riittävän tarkka ja yksityiskohtainen kokonaiskuvan aikaan saamiseksi koko tutkimusprosessista ja sen eri vaiheista.

Tutkimussuunnitelmassa sekä tutkittaville tarkoitetuissa tutkimustiedotteessa, tutkimussuostumuksessa sekä kyselylomakkeissa käytettävän kielen tulee olla ymmärrettävää ja selkeää.

Puutteellisesti määritelty ja esitetty aineistonhallinta on tavallisimpia syitä lausuntohakemuksen palauttamiseen tutkijoille. Aineistot tulee säilyttää tutkimusyksikön tai vastaavissa valvotuissa ja lukituissa tiloissa. Mikäli aineisto esitetään säilytettäväksi tutkijan kotona, menettely tulee kuvata ja perustella hakemuksessa. Toimikunta suosittaa, että kotona säilytettävän materiaalin varmuuskopiot säilytettäisiin eri paikassa kuin varsinainen aineisto.

Aineiston säilytysaikaan tulee kiinnittää huomiota. Toimikunta arvioi, että aineistojen automaattinen hävittäminen välittömästi tutkimuksen valmistuttua ei ole suositeltava tapa hallita tutkimusaineistoja. Tutkimusaineistoilla tulisi olla määritelty vähimmäissäilytysaika. Toimikunnan suositukset:

- Tutkimusaineistoja tulisi säilyttää vähintään kolme vuotta tutkimuksen julkaisemisen jälkeen.
- Tutkimusaineistoja säilytetään Itä-Suomen yliopiston arkistonmuodostussuunnitelman (AMS) mukaan vähintään 10 vuotta tai ne arkistoidaan pysyvästi ja asianmukaisesti, johonkin tieteenalakohtaiseen, luotettavaan tutkimusarkiston hyvät tieteelliset käytännöt huomioiden.

5. Yhteistyö, koulutus ja vierailut

Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puheenjohtaja Risto Turunen on toiminut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan jäsenenä 1.2.2016 lähtien.

Tutkimuseettisellä toimikunnalla ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin tutkimuseettisellä toimikunnalla on aktiivista yhteistyötä. UEF:n tutkimuseettisen toimikunnan puheenjohtaja Risto Turunen ja sihteeri Kaisu Kortelainen vierailivat Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin tutkimuseettisen toimikunnan puheenjohtajan ja sihteerin vieraina KYSin Tiedepalvelukeskuksen tiloissa Kuopiossa 5.9.2016. Vierailun aikana keskusteltiin näihin eri toimikuntiin tulevien hakemusten jaosta, toimikuntien käytännöistä ja yhteistyöstä.

20.4.2017

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja muiden tutkimuseettisten organisaatioiden (ETENE, TJNK) järjestämiin koulutustilaisuuksiin ja tapahtumiin UEF:n eettinen toimikunta on osallistunut seuraavasti:

- Toimikunnan puheenjohtaja Risto Turunen osallistui Kasvatustieteiden tohtoriohjelman ohjaajaseminaariin Heinävedellä Valamossa 16.8.2016 esitelmällä: "Tutkimuseettisistä periaatteista ihmistutkimuksessa ja UEFin tutkimuseettisen toimikunnan toiminnasta"
- Toimikunnan puheenjohtaja Risto Turunen osallistui Kuopiossa yliopistojen hallintopäällikköpäiville 17. – 19.8.2016 esitelmällä "Tutkimusetiikka digitalisoituvassa maailmassa"
- TENK järjesti 15.11.2016 Helsingissä Tieteiden talossa ihmistieteiden eettisille toimikunnille yhteisen keskustelutilaisuuden, jonka aiheena olivat kansainvälisten tutkimushankkeiden eettisen ennakoarvioinnin haasteet. Sihteeri Kaisu Kortelainen osallistui tilaisuuteen.

6. Hyvät käytännöt

Toimikunta on linjannut, että kansainvälisissä yhteistutkimushankkeissa eettinen arviointi pyydetään kustakin maasta erikseen.

Toimikunta käyttää esittelymenettelyä, jossa yksi toimikunnan jäsenistä sitoutuu perehtymään muita tarkemmin hakemukseen. Kokouksessa hän esittelee sen toimikunnalle ja kiinnittää huomion oleellisiin asioihin käsitteilyn pohjaksi.

7. Kehitysehdotuksia

Tutkimusetiikan näkyvyyttä yliopistossa tulee lisätä, samoin keskustelua tutkimusetiikasta tulee käydä jatkuvasti ja tutkimuseettiseen koulutukseen tulee niin perus- kuin jatkokoulutuksessa panostaa enemmän.

Näiden kehittämiskohteiden osalta konkreettisina toimenpiteinä käynnistetään tutkimuseettisen blogin ylläpito UEF:n verkkosivuilla sekä tehostetaan toimikunnan tiedekunta- ja laitosvierailuja.